

Videnssamfund, identitet, individualitet og erkendelsen i sen-moderniteten

Bachelorprojekt

ved vejleder Helene Høyrup

Skrevet af Allan Brejner Larsen og lydende på 9784 ord.

Afleveret d. 24/5 - 2012 på Det Informationsvidenskabelige Akademi, Aalborg

Indholdsfortegnelse

Abstract	side 2
Indledning og problemformulering	side 3
Metode og anvendt teori	side 4
Analyse - Individet og identiteten i sen-moderne samfund	side 5
- Fra deocentrisme til polycentrisme	side 5
- Præsentation af artiklen ”Videnssamfundet – en illusion”	side 6
- <i>Fundamentalistisk grammatik</i>	side 7
- <i>Fleksibilitet er en illusion</i>	side 8
- <i>Innovation er en illusion</i>	side 10
- <i>Det individualiserede individ er en illusion</i>	side 10
- Diskussion over ”Videnssamfundet - en illusion”	side 11
- <i>Argumentation, logik og metode</i>	side 11
- <i>Fundament for erkendelsen</i>	side 14
- Mennesket og samfundet som reflekterende	side 16
- <i>Diskontinuitet i biografien</i>	side 17
- Videnssamfundet som begreb	side 20
- <i>Moderniteten og samfundet som videnssamfund</i>	side 20
- <i>Ordet og erkendelsen</i>	side 22
- Perspektivering	side 24
- Konklusion	side 25
Anvendt litteratur	side 27

Abstract

This bachelor assignment analyzes and works with the subjects of identity, individuality, late modern society and human perception. The analysis takes off by summarizing how western societies have evolved through centuries, to the point in time where we are now in late modernity. From that on is to find a presentation and discussion of an article called “Videnssamfundet – en illusion” (in English: “Knowledge society – an illusion”). Here I’m discussing and arguing about how I think it is legitimate to identify the present late modern society as a knowledge society, which is in opposition with the conclusion to be found in the before mentioned article. The methodological approach in this assignment is hermeneutical and is purely based on sociological, psychological and philosophical theories and studies.

Indledning og problemformulering

Anthony Giddens skriver i sin bog fra 1991 ”Modernitet og selvidentitet – Selvet og samfundet under sen-moderniteten”:

”Modernitetens fremvækst skaber store forandringer i individets ydre sociale miljø, vil man sikkert medgive, og påvirker ægteskab, familie og andre institutioner, men folk lever i stor udstrækning deres personlige liv, som de altid har gjort, og håndterer de sociale forandringer rundt omkring sig så godt, som de nu kan. Eller gør de? De sociale omstændigheder er nemlig ikke adskilte fra det personlige ydre miljø i forhold til det. Når individerne kæmper med intime problemer, er de aktivt med til at rekonstruere det univers af social aktivitet, som befinder sig rundt om dem (Giddens, 1991: 23).”

Samfundet som vi kender det i dag kaldes ved mange navne såsom: `Det hyperkomplekse samfund`, `Netværkssamfund`, `It-samfund`, `Risikosamfund`, `Vidensamfund` eller `Informationssamfund` alle disse begreber som udtryk for det indeholdte ved overbegrebet (sen-)modernitet. Dette må indebære og betegne at vi som samfund har rykket- eller udviklet os fra en art samfundsform til en anden. Så hvordan skal vi som mennesker forholde os til- og navigere henholdt disse forståelser af hvad det er for et samfund, og de hermed følgende muligheder og begrænsninger, vi som individer er underlagt. Interessen for de nærværende sider er grundlæggende hvorledes mennesket forholder sig til sig selv som det at være et individ med en identitet i et samfund, der forventer eller kræver, at den enkelte netop opfatter sig selv som et individ, der ved fortællingen om eget liv er ansvarlig for konstruktionen af sin identitet og videre det at kunne fastholde en stabil identitet. Problematikkerne omkring identiteten på individniveau i (sen-)moderniteten kan angribes med spørgsmålene `Hvem er jeg?` (Brinkmann, 2008: 9) og `Hvordan skal jeg leve?` (Giddens, 1991: 26).

Omkring spørgsmålet henholdt identiteten i moderniteten har jeg måtte sande, at man ikke behøver gå meget i dybden for at opdage, at der findes nærmest utallige indfaldsvinkler og fokuspunkter, hvorved man kan arbejde med disse begreber som problematiske. I og med denne erkendelse har jeg undervejs i skrivningen af undersøgelsen her, flyttet fokus en anelse fra hvad der var min oprindelige hensigt. Mit første udgangspunkt var at anvende identitet som (et psykologisk)

fænomen i centrum som perspektiv og herfra inddrage spørgsmål omkring modernitet og samfund, men hvor undersøgelsen nu nok nærmere kan siges at være blevet et filosofisk projekt, der sætter samfundet som fænomen i centrum og ad denne vej fremsiger noget om det moderne menneske som individ med en identitet.

Men altså kredser undersøgelsen her i sidste ende om især tre emner: (sen-)modernitet, identitet og samfund, og der arbejdes i høj grad ud fra en artikel ”Videnssamfundet – en illusion” (2008) skrevet af den danske filosof Pia Lauritzen.

Min tese er, at vi udmærket kan identificere det nuværende samfund som et videnssamfund, uden at vi derved, er helt på afveje. Men en yderligere tese er også, at videnssamfundet er en art pragmatisk, sprogligt fænomen, der konstruerer et fundament for erkendelsen, som er yderst anvendeligt, når vi som individer og samfund har til hensigt at udvikle os ind i en bedre fremtid.

Dette er hvad jeg på de følgende sider søger at bevise og argumentere for.

Metode og anvendt teori

Til undersøgelse og besvarelse af problemformuleringen benyttes en ren teoretisk orienteret tilgang, rodfæstet i litteraturstudier. Tilgangen er en analytisk, fortolkende og diskuterende indfaldsvinkel til de anvendte tekster, hypoteser og teorier. Opgaven vil udover det formelle være en belysning, analyse og diskussion af forskellige teorier og forståelser af, hvordan vi kan tale om og begrebsliggøre, hvad det vil sige at have en identitet i et angiveligt moderne samfund, med den forudsætning at vi forstår det som adskilt eller anderledes end tidligere eksempelvis industrisamfundet.

Min hensigt med opgavens form har været at skabe en logisk opbygning, hvor den interesserede og vedholdende læser (forhåbentlig) kan fornemme, at der via de enkelte afsnit, danner sig en logisk sammenhæng – en rød tråd, hvor der bestandigt veksles mellem det generelle og det specifikke. Det er min overbevisning som ydmyg studerende - og menneske generelt - , at vi som mennesker i jagten på en bredere og dybere forståelse, erkendelse og hermed visdom om os selv og det omgivne, i tilgangen til de emner vi beskæftiger os med, må anskue de indholdte ting og fænomener ved hjælp af både kikkert og lup. Altså mener jeg hermed at en grundig og anvendelig hermeneutisk analyse, skal kunne formå - for netop at være grundig og anvendelig, at være både nærværende og ikke mindre vigtigt, at kunne tage afstand.

Analyse - Individet og identiteten i sen-moderne samfund

Fra deocentrisme til polycentrisme

Jeg tænker at det er noget nær alment kendt, at de tidlige traditionelle samfund defineres ved at være *deocentriske*, hvilket betyder at Gud som en konstant faktor, er i centrum; fra Gud udspringer sandheden om det gode og det onde, og om moral og etik. Mennesket opfattedes som værende afhængigt af- og underlagt en gud, krævende loyalitet, flid og pligtfølelse. Men med tiden sker det, at vi træder ind i en ny samfundsform der benævnes *antropocentrisk* og defineres ved nu at sætte det enkelte menneske i centrum. Lars Qvortrup daterer fremkomsten af antropocentrismen som en ny moderne samfundsform til 1486, hvor filosofen Giovanni Pico della Mirandola, på vegne af Gud, skriver: ”Du, der ikke er begrænset af nogen nødvendighed, skal selv bestemme din natur i overensstemmelse med din egen frie vilje, i hvis varetægt jeg har overgivet dig (Qvortrup, 1998: 40).” Hermed sættes mennesket altså frit og må skabe sig selv ved dets egen fri vilje, og der opstår eller udvikles et nyt verdensbillede. Qvortrup kalder dette nye verdensbillede for et nyt paradigme, opstået ved iagttagelsen af samtidens ”voksende samhandel, pengenes stadig større magt, teknologiernes stigende dominans” og ”de nye bysamfund med deres rationelle sociale orden.” Og netop i og med at disse nylige, observerede udviklingstræk lader sig svært forene med ”At verden er formet efter en højere magts vilje, og at denne højere magt sætter sig igennem i form af ’skæbnen’, ’forsynet’ eller ’tilfældet’ (Qvortrup, 1998: 104)”, og derved med mennesket i centrum som fornuftigt og rationelt trædes der ind i antropocentrismens tidsalder.

Men videre går udviklingen og de moderne samfund opfattes og erkendes nu som værende uden et egentlig centrum, hvorudfra det gode og det sande kan iagttages eller erkendes. Denne samfundsform kaldes *polycentrisk*: ”Der findes ikke længere ét sted – samfundets eller verdens centrum - hvorfra det suveræne menneske iagttager sin omverden. Samfundet har skubbet mennesket ud i periferien, hvorfra det kan cirkulere fra iagttagelsesposition til iagttagelsesposition”(Ibid: 121).

Min påstand er, at både antropocentrismen og polycentrismen kan anskues som måder at indfange og begrebsliggøre moderniteten, hvor sidstnævnte må forstås som et sen-moderne fænomen. Men hvis vi ser på det ovennævnte citat omkring iagttagelsen af ”voksende samhandel, pengenes stadig

større magt, teknologiernes stigende dominans” som en art katalysator for fremkomsten af en ny samfundsform (den antropocentriske), har jeg lidt svært ved at se, hvordan dette skulle være anderledes fra tiden og det samfund vi lever i nu defineret ved dets polycentrisme.

Præsentation af artiklen ”Videnssamfundet - en illusion”

Som en art introduktion til hvordan vi kan tale om (sen-)modernitet i de vestlige samfund, som værende eksempelvis videnssamfund, vil jeg, som nævnt i indledningen, tage udgangspunkt i artiklen ”Videnssamfundet – en illusion”(Lauritzen, 2008). Hvorfor det netop skulle være denne artikel var først og fremmest den (for mig i hvert fald) noget anderledes og uvante tilgang til forståelsen af videnssamfundet, der lægges for dagen. På den ene side er jeg faktisk ganske enig med Pia Lauritzen i hendes konklusion, at vi i de vestlige samfund nok ikke er helt så innovative, fleksible og individualiserede, som vi går og forestiller os. Men det der for mig så er problemet, er hvorledes hun når frem til denne konklusion, som hun så udmærket argumenterer for. I afsnittet her vil være at finde en redegørelse af den anvendte artikel, hvor jeg slår ned på særlige punkter til brug for videre diskussion og analyse. Pia Lauritzen omtales videre herfra som PL.

I indledningen til artiklen præsenteres vi først for PL’s egen begrebsforståelse af ‘videnssamfund’, som hun siger, er identisk med definitionen fundet på wikipedia.org april 2007:
”videnssamfund er et begreb der bliver brugt oftere og oftere som betegnelse for den samfundsform, der gradvist afløser industrisamfundet i sidste halvdel af det 20. århundrede.”

Tre centrale punkter som ifølge definitionen kendetegner og beskriver bevægelsen fra industrisamfund til videnssamfund, er:

- en overgang fra hierarkiske organisationsstrukturer til mere *fleksible* netværksformer,
- ændringer i arbejdet fra rutinepræget kontorarbejde til selvstyret, *innovativt* og udviklende vidensarbejde,
- overgangen fra kollektive, klassebestemte identitetsformer til en *gennemindividualiseret* identitetsdannelse.

Altså har vi nu tre nøglebegreber: *fleksibilitet*, *innovation* og *individualisering* som fremhæves at kendetegne adskillelsen eller modsætningen om man vil, ved det nye i overgangen fra industrisamfund til videnssamfund.

Fundamentalistisk grammatik

I dette afsnit argumenteres der for den overordnede påstand: at videnssamfundet er en illusion. Argumentationen beror på, ”at vi i den vestlige verden altid er på jagt efter et fundament for vores erkendelse, hvilket er i direkte modstrid med et samfund baseret på fleksibilitet, innovation og individualisering.”

Den omtalte jagt eller søgen efter fundament for vores erkendelse forklares ud fra det perspektiv eller den teori at grundvilkåret for vores tænkning, som ifl. PL er de indoeuropæiske sprogs grammatiske strukturer, har indflydelse på hvordan vi mennesker organiserer os.

Essensen er her er at vi ”overfører sprogets logik til den måde vi oplever verden på” og dette har altså nogle konsekvenser som udtrykker sig ved at:

1. Vi deler verden op i det, der kan beskrives, og det, der ikke kan beskrives (og vi koncentrerer os om det første): *Verden består af modsætninger.*
2. Vi betragter verden som en størrelse, der kan nedbrydes, afgrænses og defineres én gang for alle: *Verden er absolut.*
3. Vi skelner mellem form og indhold og fokuserer på det, der ligger ’bagved’ det, vi oplever: *Verden er metafysisk.*

I afsnittet *Verden består af modsætninger* fremsiger PL at ”vi forstår noget i kraft af dets modsætning, fordi relation mellem substantivet og det finite verbum udelukker muligheden af både/og.”

Dette eksemplificeres ved at fremhæve hvorledes vi tænker i modsætninger eksempelvis via klassiske dikotomier: liv/død, rigtigt/forkert etc. Herefter udledes og konkluderes det, at ”vi bilder os ind, at verden består af modsætninger” fordi den grammatiske struktur der danner rammerne for hvordan vi forstår og perciperer verden, ”tvinger os til enten at sige noget om ’noget’ eller at sige ’noget’ om noget andet.”

At *Verden er absolut* er ifølge PL udtryk for at vi i den vestlige kultur har en dybt forankret tro på eller forestilling om at verden kan forklares, at vi kan definere absolutte sandheder om os selv og den verden vi omgives af. Der henledes igen til relationen mellem substantivet og det finitte verbum som årsag til denne absolutisme, der ”tvinger os til at betragte *verden som sådan*.”

Videre lærer vi hvordan

Verden er metafysisk, noget der stammer helt tilbage fra Platons teori som skelner mellem fænomenverden og idèverden, hvor essensen herved bliver at verden er mere end det vi umiddelbart oplever og sanser. Årsagen til denne nærmest instinktive tendens til at ville se bagved tingene, tillægge mening og betydning og associere følelser og oplevelser med begreberne, som jo blot er repræsentationer for tingene - der i sig selv ikke indeholder disse menneskelige kvaliteter -, ”skyldes, at det dominerende element i vestlig grammatik (substantivet) pr. definition repræsenterer noget, der ligger udover (meta) dets fysiske fremtræden (physica).”

Fleksibilitet er en illusion

Her får vi først seks linjers indledning hvor PL fremfører, hvordan der i vores måde at organisere virksomheder såvel som samfund på, faktisk afspejler sig et fravær af fleksibilitet, hvilket jo er i modstrid med definitionen med den forståelse som hun og Wikipedia har af videnssamfundet.

Fokus for de to følgende underafsnit er antagelsen om at vi med samfundsudviklingen har bevæget os fra ”*hierarkiske organisationsstrukturer til mere fleksible netværksformer*”

1. Den fleksible virksomhed er en illusion

Her påpeger PL hvordan hun som ledelsesrådgiver hele tiden får bekræftet hvordan virksomhederne i form af at medarbejderne og ikke mindst lederne holder fast i de hierarkier og rammer som vi ifølge den anvendte definition af videnssamfundet, skulle have bevæget os væk fra. I forlængelse af sin profession oplever hun en uoverensstemmelse mellem hvad ledere og medarbejdere siger ifh. til hvordan de så faktisk handler, og konsekvenserne heraf kommer til udtryk ved:

- Den øverste leder sidder stadig alene på toppen og er afhængig af, at hans nærmeste mellemledere er loyale og kender deres besøgstid.

- Mellemlederne oplever stadig, at de har mange hensyn at tage og de vælger at 'lede opad' i stedet for 'lede nedad' (det er vigtigere at tilfredsstille direktøren end at tilfredsstille sine medarbejdere).
- Medarbejderne betragter stadig deres arbejde som et middel til at opnå noget andet: Flere penge (til at købe hus, bil og rejser for), social sikkerhed (som giver en følelse af at være mere værd), anerkendelse (som giver en følelse af at gøre en forskel), prestige (som kan lede til et endnu bedre job – måske ligefrem 'det perfekte') o.s.v.

Herefter konkluderes der hvordan vi måske nok har ændret omgangstone og hvordan vi italesætter os selv og vores arbejdsplads, men at vi altså stadig navigerer i forhold til et kendt hierarki, ”som placerer os i et fællesskab bestående af en række spilleregler.”

Og hvorfor vi gør dette har igen sit fundament i vores grammatik som ikke tillader os at kende andet hierarkier, rammer og forudsigelighed.

2. Det fleksible samfund er en illusion

Her fremsættes som det første påstanden, at der i de vestlige samfund er indeholdt strukturer der ”umuliggør et hierarkiløst 'videnssamfund' baseret på fleksibilitet.”

Her henleder PL igen vores opmærksomhed til betragtningen af verden som metafysisk og absolut og som bestående af modsætninger, og de konsekvenser der videre følger hermed. Det metafysiske og absolutte kommer til udtryk i forholdet mellem religion og videnskab ved at vi som mennesker på den ene side har behov for at *tro* på noget, og på den anden side har vi behov for at *vide* noget. Argumentet for dette forhold mellem videnskaben og religionen er, at de i kraft af at opstille forklaringsmodeller til hjælp for forståelsen, begge har samme funktion.

”Men”, som hun siger, ”det taler vi ikke om i et 'videnssamfund', der rask væk har adopteret Oplysningstidens læresætning om, at viden rangerer højere end tro (...).”

Omkring verden betragtet som absolut og bestående af modsætninger, siger hun, kommer det til udtryk i vores *forståelse af politik som demokrati*. Dette ræsonneres og eksemplificeres ved tre konkrete forhold: Muhammedkrisen, USA's aktuelle krig mod terror og til sidst et nationalt i form af sagen omkring Taarbæks sognepræst 'der ikke tror på Gud', som så af højere magter blev påbudt

afklaring omkring dette forhold: enten tror du på Gud, eller så tror du ikke på Gud. Her fremkom der via retorikken og de udtrykte forståelser og opfattelser tydelige eksempler på verden som værende absolut og bestående af modsætninger.

Til sidst i afsnittet konkluderes det på baggrund af de ovenfor anførte argumenter og illustrationer, hvordan vi med roden plantet i metafysikken, absolutismen og modsætningsforholdene bygger og opretholder systemer der udelukker muligheden af at se verden på en helt anden måde og gøre tingene anderledes end, vi plejer.

Innovation er en illusion

Her er fokuset på hvordan der i bevægelsen fra industrisamfundet til nu, skulle kunne ses 'ændringer i i arbejdet fra rutinepræget kontorarbejde til selvstyret, innovativt og udviklende vidensarbejde'. Dette er PL uenig i. Og vi gøres opmærksom på at der forefindes forskning på dette område, som viser hvordan hjernen er et selekterende organ der således kun registrerer de informationer, der bekræfter os i den viden, vi har i forvejen. Især for vesterlænding ligger der en unaturlighed i at tænke nye og uforudsigelige tanker, menes der. Videre gives der et par eksempler mere på hvordan vi som mennesker helt som spæd søger rammer og struktur og i forlængelse, som voksne, har det med at forfalde til vanetænkning.

Til sidst gives der nogle bud på forudsætninger der kan lette vejen til mere innovativ tænkning, bl.a. ved at give afkald på det forudsigelige og strukturerede liv.

Det individualiserede individ er en illusion

Her til sidst fremføres tesen om at overgangen 'fra kollektive, klassebestemte identitetsformer til en gennemindividualiseret identitetsdannelse', er en illusion.

Som modargument til dette inddrager hun Bauman, som siger at der er to former for modernitet: den tidlige 'faste' og nutidens 'flydende'. Kendetegnene på forskellene ved disse er, at vi skulle have opgivet illusionen om "et opnåeligt fælles mål for den historiske forandring, en fuldkommenhedstilstand, der kan nås i morgen, til næste år eller i det nye årtusind." Videre formidles der hvordan Bauman ser en anden forskel fra tidlig til sen-modernitet, der viser sig ved at forholdet mellem individ og fællesskab nu skulle være blevet erstattet af individets forhold til sig selv. Her mener PL dog at vi som individer stadig søger kollektive identitetsformer, som danner

rammer for individets forståelse af sig selv og det omgivende. Hun mener at se hvordan vi fra tidlig- til sen-modernitet er blevet solidariske på en lidt anden måde. Vi går ikke så meget på barrikaderne længere, men ”solidariteten kommer bl.a. til udtryk, når politikere, medier og medarbejdere stiller krav til virksomhederne om mening og social ansvarlighed. Når velgørhedsprogrammer og nødhjælpsorganisationer sætter nye rekorder for indsamling af midler til fattige og nødlidende mennesker. Og når politikere, medier og borgere diskuterer økologi, CO2...-udslip, miljø etc.” Forklaringen bag dette mener PL er, at vi har brug for at blive forstået og anerkendt, hvilket udtrykker sig ved, at vi spejler os i hinanden og søger nogen at alliere os med, så vi kan fortælle vores omgivelser, ”at vi ikke er alene – og det er vigtigt i en verden, der i store træk er inddelt i ’dem’ og ’os’.”

Diskussion over ”Videnssamfundet - en illusion”

Selvom PL i artiklen jo med fin og overbevisende retorik, argumentationskunst og logik altså ikke lader til at være helt enig, er det dog min påstand, at vi her i vesten godt kan tale om en bevægelse fra et tidligere industrisamfund til et nutidigt videnssamfund, hvor det er muligt at inddrage ordene *fleksibilitet, innovation og individualisering* - i en grad så det stadig giver mening, - og dette i samme ombæring som hjælp til forståelsen af os selv, tiden vi lever i og de rammer der nu engang gør sig gældende.

Først vil dog lige se lidt nærmere på formen og det instrumentelle i artiklen.

Argumentation, logik og metode

Lad os starte med at fastslå om hendes projekt er lykkedes, og det synes jeg bestemt det er. Både hendes betragtninger og den logiske form for argumentation der anvendes er så stærk og gennemført, at noget nær enhver gendrivelse straks vil falde til gulvet. Men jeg synes også der ligger et problem heri, fordi hendes logik er så reduktionistisk eller dekonstruerende, at jeg finder denne tilgang som stående alene, meget svær forenelig med virkeligheden, som jeg oplever den, og som jeg formoder andre også oplever den. Videnssamfundet er en illusion, altså er det ikke virkeligt, det er forestilling og indbildelse. Men selvfølgelig kan PL heller ikke sige sig fri fra at være underlagt den samme fundamentalistiske grammatik, som vi andre er det, og hvordan skulle vi da så kunne klandre hende herfor? Man kan måske også sige at dette implicit kommer til at fremstå

som bevis for rammerne og begrænsningerne for den menneskelige forståelse og erkendelse, som er hendes tese, - vi kan simpelthen ikke gøre det anderledes. Jeg tror PL har tænkt sig godt ved at hun i overskriften på artiklen søger at værne sig eller i hvert fald viser at være opmærksom i forhold til at bruge ordet *er*, så hun herved undgår at opstille absolutter.

Omkring metoden i artiklen vil jeg kalde den en form for logisk argumentatorisk bevisførelse ved, at der ikke så meget bliver diskuteret, men på baggrund af hendes egen erkendelse og forståelse fremfører en påstand og der præsenterer og henter belæg og hjemmel i filosofien og egne erfaringer, for så videre at kunne overbevise os om sandheden i den fremførte påstand. Skønt artiklen måske ikke er forfærdelig diskuterende synes jeg til gengæld den har de glimrende egenskaber for det første at fremføre en interessant optik på forskellige tendenser hos mennesket, og hun gør os samtidig opmærksomme ved hvordan vi på en måde er vores egen begrænsning – og om noget synes jeg da dette er et godt emne for videre diskussion.

I det følgende vil prøve at tilføje lidt pragmatisme på den i artiklen anvendte teori og logik, slet og ret af den simple grund at det efter min overbevisning er for ensidigt og mangelfuldt at se bort fra det pragmatiske, når vi søger at beskrive og identificere den virkelighed, vi som mennesker bevæger os rundt i og kan sanse.

PL fremfører hvordan vi opdeler verden i et modsætningsforhold af det vi kan beskrive og det vi ikke kan beskrive. Sat på spidsen er min tanke, at hvis det nuværende samfund er et videnssamfund må den logiske afledning jo så være at det modsatte der kom før, som vi har bevæget os væk fra, var et ”uvidenhedssamfund” (Wackerhausen, 2008). Her vil de fleste nok uden den store møjsommelighed kunne blive enige om, at det ikke er sådan det forholder sig. Altså synes jeg dette modsætningsforhold viser sig utilstrækkeligt, når vi på denne måde forsøger at beskrive bevægelsen fra tidligere samfund frem til det nuværende som et videnssamfund. Selvom vi uden tvivl har let ved at forfalde til at bruge de klassiske dikotomier, når vi skal beskrive noget, synes jeg at se nogle huller i disse modsætningsforhold, hvorfra jeg mener virkeligheden kikker frem, som jeg synes PL springer for let henover. Man kunne måske sige virkeligheden er at finde et sted i mellem disse modsætningsforholds yderpunkter. Jeg vil videre påstå at mennesket faktisk evner at kunne forholde sig nuanceret til tingene.

I underafsnittet *Verden er metafysisk*, finder vi påstanden: ”Vi opererer ud fra en betragtning om, at der ligger noget bag ved det vi erfarer, og ofte får det bagvedliggende større betydning end det, vi faktisk oplever.” Her fremhæver hun substantivet i den vestlige grammatik, der som med tal og andre symboler karakteriseres ved at repræsentere noget andet end sig selv, og som det vidende og uddannede menneske PL er, sikrer hun sig belæg hos Platon og hjemmel i det kendte eksempel der er billedet af en pibe hvorunder ordene fortæller os: "Ceci n'est pas une pipe". Her kan jeg så ikke lade være med at tænke(og nu forvilder jeg mig måske ud hvor jeg ikke kan bunde og risikerer herved at ende med lungerne fulde af vand), at nej, billedet af en pibe er selvfølgelig i sig selv ikke en pibe, og billedet af en pibe er ubrugelig, hvis lysten om at ryge tobak skulle indfinde sig, ligeledes er ordet eller begrebet 'pibe' heller er ikke til megen gavn i denne sammenhæng. Men det er en cykel heller ikke, fordi vi netop har tillagt den en mening og egenskab som netop et redskab til at cykle og bevæge sig omkring på. Man vil måske nok med lidt fingerfærdighed, kunne lave sig en genstand at ryge tobak på ud af en cykel, men dette kan jeg ikke se den store logik i, da netop en pibe som fysisk genstand(måske i sin tid udarbejdet ved en tilfældighed), gennem tiden er blevet opfattet og erfaret som en pibe, og samtidig jo også forædlet således at dette på logisk og praktisk vis er langt det mest anvendelige instrument at ryge tobak på, frem for alt mulig andet. Jeg er for så vidt ikke uenig med det, PL her gør klart for os, samt måden hun ræsonnerer på, men jeg synes simpelthen det er for ensidigt. For hvis vi alle sammen opfattede, og gjorde handlinger ud fra verden som kun bestående af idé og fænomen og derved forstod og forholdte os til tingene således, at noget lige såvel kunne være noget andet, ville det blive noget frygteligt rod, og, synes jeg, en magelig måde som menneske at fralægge sig sit ansvar. Og ved at inddrage metafysikken, eksemplificeret ved tendensen vi har til at se bag om tingene, tilføje mening og indhold, som ikke i sig selv er, og ad denne vej i bund og grund altid ville kunne bruge argumentet at noget lige så godt kunne være noget andet, og at vi derfor ikke kan sige noget om noget, dette er mine øjne ikke en gyldig måde at argumentere og diskutere virkeligheden på. Altså har jeg ind i mellem lidt svært ved at anerkende denne logik og argumentation, at man ved at sige, at vi ikke kan sige noget om noget, fordi dette noget lige såvel kunne have været noget andet. For ender diskussionen så ikke her med dette, at vi står tilbage på bar grund efterladte, perplekse og med et sprog hvorved vi altså ikke kan sige noget om noget som helst?

Fundament for erkendelsen

Jeg tænker at vi som mennesker bliver nødt til at tale om og diskutere et fundament for vores erkendelse, - som anstifter muligheden for at vi kan orientere os, handle og igen på ny gøre erfaringer og erkendelser, - som noget mere eller som noget andet end (blot) en grammatisk struktur der tillader en objektrelation. En relation der ifølge PL er så stærk at vi uden den store omtanke overfører denne sprogets logik til vores måde at erkende verden på. Jeg tror ikke på at der i sig selv findes en uafhængig mening med tingene eller en endelig sandhed der blot venter på at blive bragt frem i lyset(måske disse findes men ikke af mennesket), men jeg tror på det giver mening for menneskedyret at skabe mening og nogle ens rammer til grund for erkendelsen, eller som vi i hvert fald kan læne os op ad, så vi kan tale sammen og forstå hinanden. Altså ser jeg en positiv nødvendighed i, at vi bliver enige om nogle spilleregler eller en form for grundlag - der ikke er lige så radikal og reducerende som den fundamentalistiske grammatik, - der sikrer rammerne for hvordan vi kan tale om tingene. Lad os et øjeblik bringe Bourdieu på banen, som siger ”Konstruktionen af Staten ledsages af konstruktionen af noget fælles historisk transcendentalt der ligger immanent i alle Statens „subjekter”. I gennem de rammer den udstikker for agenternes praktik, indstifter og indprenter Staten nogle fælles opfattelses- og tankeformer og -kategorier, nogle sociale rammer omkring agenternes opfattelse af verden, omkring deres forstand og hukommelse, nogle mentale strukturer og nogle statslige klassifikationsformer” (Bourdieu, 1994: 125). Skønt jeg skriver, at se en positiv nødvendighed ved en sådan konstruktion, kunne man udmærket diskutere om det lige skulle være Staten, som udstikker disse rammer, men hvad enten vi her mener det ene eller det andet, er det min påstand, at det er denne virkelighed, vi er underlagt. Og i forlængelse af Bourdieu kan man måske sige, at Staten på mange områder har ansvaret for, hvorfor vi opfatter eller erkender det nuværende samfund som videnssamfund. At vi så bliver gjort opmærksomme på, hvordan videnssamfundet kan opfattes som illusorisk, er for mig en utrolig provokerende påstand, både fordi det nærmest er umuligt at modsige PL ud fra den logik og de firkantede præmisser for den menneskelige erkendelse, hun opstiller. Hun går så radikalt til værks at det bliver til et grundlæggende, eksistens-filosofisk spørgsmål om det *værende*, hvorledes noget *er* i sig selv, for selvfølgelig - efter min overbevisning, som nævnt ovenfor - *er* videnssamfundet ikke i sig selv, det er noget vi bestemmer det er, fordi vi erfarer og/eller erkender

nogle faktorer i konstruktionen, der gør, at det i en eller anden grad giver mening og er givtigt at tale om det nuværende samfund på denne måde, som anderledes eller adskilt fra tidligere samfund. Omkring forståelsen og erkendelsen synes jeg der er stor visdom tilstede i Kierkegaards ord; at vi lever forlæns og forstår baglæns, men dette er samtidigt heller ikke helt uproblematisk, for man kunne diskutere, hvordan dette faktisk lader sig gøre.

Men i hvert fald med denne antagelse, ville man jo let nok kunne skue bagud og konkludere at, ja, det var et landbrugssamfund de havde dengang fordi størstedelen af befolkningen boede på landet og ernærede sig ved landbrug, der var klare familiemønstre tilstede og man kendte sin plads i samfundet. Billedet står klarer frem når det beskues fra et par skridts afstand.

Jeg tror at forudsætningen for forståelse og erkendelse langt hen af vejen sker ved hjælp af fortolkning med en hvis distance, som medfører et overblik og en udsigt som først viser sig ved denne distance.

Her ville man så på den anden side med logik og lethed, kunne fremføre argumentet, at bare fordi vi siger, at noget er sådan og sådan, er det jo ikke ensbetydende med, at det er en eviggyldig sandhed. Og dette er jeg da også fuldstændig enig i, men jeg synes samtidigt at opleve og erfare nogle faktorer som synes at legitimere det nuværende samfund som et videnssamfund. Det er jo da også et faktum at vi allerede taler om og diskuterer det nuværende samfund som videnssamfund, og det tror jeg til dels beror på nogle forestillinger og erfaringer, der er ikke helt problemfrit lader sig udtrykke med ord bl.a. fordi det sker lige nu, og så fordi, vil jeg påstå, at erkendelsen virker ad forskellige veje(mere om dette i et senere afsnit).

Søren Harnow Klausen (fremadrettet omtalt som SHK) skriver: "Når talen om videnssamfundet kan virke som en ren trivialitet, skyldes det også vidensbegrebets *bredde*"(Klausen, 2008: 16). Dette synes jeg lyder meget fornuftigt, da der i de forestillinger, som jeg på baggrund af det erfarede, samt de indtryk jeg mere eller mindre bevidst selekterende tager til mig, er indeholdt mere end de tre begreber innovation, fleksibilitet og individualitet, og det jeg forstår ved disse. Mon ikke dette har haft indflydelse på hvorfor jeg følte forundring og provokation, da jeg blev gjort bekendt PL's egentlige meget sympatiske og intelligente projekt? For vi taler jo allerede om det nuværende samfund med en lang række begreber såsom viden, fleksibilitet, information, netværk etc.

Men der er selvfølgelig al mulig grund til at træde varsomt og ikke blot smide omkring os med begreber, som i en eller anden grad synes at være i overensstemmelse med vores erfaring og forestilling.

Gad vide om, de om hundrede år vil se tilbage på vort samfund og benævne det `Videnssamfund`?

Mennesket og samfundet som reflekterende

I det følgende vil jeg belyse hvordan jeg mener at bevidstheden og erkendelsen er forbundet med omverden, og jeg vil prøve at vise hvordan, jeg mener man kan opstille en analogi mellem individet og samfundet som begge værende refleksive og i et gensidigt påvirkningsforhold. Her vil jeg bl.a. referere Anthony Giddens, for det første fordi jeg synes hans teorier og tanker falder godt i tråd med mine egne omkring nødvendigheden af en inddrage en praktisk tilgang til virkeligheden før, at vi kan snakke om individ, erkendelse og samfund, og for det andet fordi jeg ved at indblende ham mener, at kunne formidle mine tanker og argumenter i et klarer lys.

Jeg vil starte med at slå fast hvordan jeg mener analogien mellem det reflekterende individ i moderniteten og (videns)samfundet kan legitimeres.

Dette kan måske umiddelbart virke uforståeligt, men jeg synes det giver god mening netop til hjælp for forståelsen, fordi jeg ser nogle ligheder, og fordi jeg ikke mener, det giver meget mening at snakke om samfundet uden også at inddrage individet. Meget groft formuleret kan man sige at den fælles forestilling og bevidsthed om samfundets værende er en akkumulering af de enkelte individers erkendelse, erfaring og fortrolighedsgang med det indre og ydre. ”Det er fænomenerne, som de fremtræder i bevidstheden, der er det sikre udgangspunkt for erkendelsen. Bevidstheden er uadskilleligt forbundet med omverden”(Gustavsson, 2000: 69).

I forlængelse af menneskets søgen efter - og i dannelsen af identitet, er det min påstand at det omgivende samfund med dets rammer og strukturer i høj grad repræsenterer eller udgør en form for fundament, hvorudfra vi orienterer os, og dette mener jeg også virker den anden vej; mennesket i al dets begrænsning repræsenterer eller udgør en form for fundament, som samfundet kan spejle sig i, i jagten på identitet og legitimitet.

Også mener jeg at samfundet har en biografi eller fortæller sin biografi med en fortid, nutid og en forestilling om i hvilken retning det bevæger sig i fremtiden, sådan som det moderne menneske gør

det. Dog tænker jeg at der ligger en forskel i, som er værd at holde sig for øje, at mennesket nok i større grad har mulighed for og gør brug af digtningen når det ”skriver” sin egen biografi, end når vi i fællesskab skriver samfundets. Pointen er her, at vi faktisk i endnu højere grad må forlade os på en praktisk tilgang, der ikke underkender det tilsyneladende ved fænomenerne, når vi forsøger at beskrive, forstå og identificere samfundet som størrelse, end når vi forsøger at gøre det samme med eksempelvis menneskets identitet.

Som jeg vil komme nærmere ind på i næste afsnit, mener jeg, vi stadig er i en overgangsfase med henblik på samfundet, og man kunne jo spørge om ikke både mennesket og samfundet altid er underlagt en form for forandring eller bevægelse, hvor vi så bruger ordet `overgangsfase` om de mere omsiggribende af slagsen?

Diskontinuitet i biografien

Min tanke, i og med vi bruger så mange forskellige prædikater til at beskrive de vestlige samfund såsom it-samfund, risikosamfund, netværkssamfund, videnssamfund etc., er, at man måske kunne fremsige, at vi stadig er på et eksperimenterende stadie ifh. til at begrebsliggøre og fastsætte betydningen af disse ord, som består ved deres Vidde og prægnans(Løgstup, 1976) (se senere afsnit). Man kunne spørge om ikke tilfældet er, at vi endnu ikke er nået det punkt, hvor vi kan blive helt enige om, hvordan vi skal kalde samfundet, fordi der er så mange gode muligheder der i en eller anden grad er adækvate i kraft af deres betydning, og vores forståelse og erfaring af dem? Ligesom barnet der i sin opvækst afprøver forskellige roller for til sidst - i hvert fald i de sundere tilfælde - at ende op med enten en rolle, det er blevet givet over tid, eller en rolle det mere eller mindre bevidst påtager sig, begge eksempler på baggrund af erfaringen, om at den givne rolle i et eller andet omfang er gavnlig eller befordrende i jagten på tilfredsstillelse af basale behov som opmærksom, anerkendelse, kærlighed, som så igen kan generere overskuddet og muligheden for, at kunne rette synet fremad og til stadighed skabe sig selv med henblik på overlevelse i et sundt, dynamisk samspil mellem det ydre og indre.

For at gøre det helt klart hvad jeg mener, vil jeg gå lidt videre og bruge det voksne menneske forstået som en reflekterende størrelse, som analogi for samfundet og dets udvikling. Til hjælp for min pointe giver jeg et kort øjeblik ordet til Anthony Giddens, der siger: ”Selvidentitet er (...) ikke noget, der bare er givet som et resultat af kontinuiteten i individets handlingssystem, men derimod

noget der rutinemæssigt må skabes og opretholdes i individets refleksive aktiviteter”(Giddens, 1991: 68). Udover refleksionen, er det også min påstand at vi mennesker i stort omfang gør brug af tolkningen, - når vi søger at forstå os selv og omverden, - som er ”baseret på dagligdags, ikke-refleksive færdigheder”(Brinkmann, 2008: 37).

Det er min påstand at samfundet - i kraft af en form for kollektive bevidsthed - ligeledes er reflekterende og fortolkende, og via denne refleksion og fortolkning i høj grad skaber sig selv, og på samme måde som individet søger en identitet, som ikke bare er hentet ud af det blå, men som tilsyneladende stemmer overens med vores fortolkning og refleksion over det erfarede i fortiden, nutiden og det vi kan forestille os om fremtiden, - det vi gerne vil opnå inden for en overskuelig årrække. Man kan måske nok diskutere i hvilken grad der kan tales om en kollektiv bevidsthed her i sen-moderniteten, men det er da min påstand at det er et fænomen vi endnu ikke kan afskrive.

At menneskets fremtid og næsten hele liv ikke længere er givet ved fødslen, som de fleste nok har en viden om var tilfældet, - faktisk for ikke så forfærdeligt længe tilbage i tiden, - har altså nu ændret sig. ”Livsforløbet bliver mere og mere løsrevet fra eksternaliteter forbundet med på forhånd etablerede bånd til andre individer og grupper”(Giddens, 1991: 174). Nu lader der ikke til at være meget givet ved fødslen andet end at vi en dag skal herfra igen. Vi har muligheden for at skabe os selv og vores liv i lige den retning vi synes, og samtidig hermed forsøge at skabe en mening, dog selvfølgelig indenfor de foreliggende begrænsninger og rammer - de fysiske og de kognitive. Men dette må da uværgeligt give anledning til mødet med den eksistentielle angst for mennesket der i flere tusind år har orienteret sig og handlet ud fra givne, fastlagte strukturer og hierarkier, som nu står der alene og usikker, men jo samtidigt frit og ubunden, angiveligt individualiseret og fleksibel, med bevidstheden om at skulle stå til ansvar for eget liv, der altså lige såvel kunne have været noget helt tredje. Men dette er jo så alligevel ikke helt sandt, som der fremføres i artiklen; fordi vi stadig holder fast i vanetænkningen og det kendte. Og set med PL's erkendelsesmetode og perspektiv er jeg da heller ikke helt uenig, men jeg syntes på en måde at forstå hvorfor mennesket måske lidt pinligt søger at holde fast i det kendte, for det kendte som noget at holde fast i, er jo da lidt pinligt og ikke noget vi ligefrem går og praler med i denne komplekse, fleksible og innovative tid, hvor vi er vor egen lykkes smed. Min tese eller tanke er her at dette kan være en influerende facet i tendensen, hvorfor vi taler i én retning men så ofte handler i en anden. Dette tror jeg heller ikke er

noget der sådan lige ændrer sig over ti år eller endda en generation, for vi er jo gennem tiden blevet opdraget af autoriteter til at adlyde autoriteter og af disse blevet belønnet og rost når vi har makket ret, og gjort det rigtige. Det mener jeg er en af grundene til vores stadige hang til vanetænkning og traditioner, at vi finder anerkendelse og tryghed herved. Hvordan skal vi ellers få opfyldt vore behov for anerkendelse og tryghed?

Førhen arbejdede vi *som* noget; bager, skolelærer eller hvad det nu måtte være, men i dag *er* vi bager eller skolelærer, dette, synes jeg, kan tolkes eller anskues således at vi med vores erfaringer og forestillinger om egen identitet, i arbejdet ser, og søger noget som stemmer overens hermed, som kan virke som fundament for vores selvopfattelse og videre ageren. Umiddelbart kan det virke noget paradoksalt her i moderniteten, når vi skal fortælle om vores arbejde, at vi så *er* noget (en profession), hvor man førhen altså arbejdede *som* noget. Men er vi jo da ikke andet end vores profession? ”Ifølge Harré refererer `jeg` ikke til nogen genstand; det indekserer derimod, det vil sige *udpeger*, men refererer ikke”(Brinkmann, 2008: 25). Med lidt god vilje, synes jeg, dette måske kan tolkes som værende en art bevisførelse for vor eksistens, at vi udpeger os selv som handlende i fortiden eller nutiden, eller når vi udpeger os selv med henblik på at gøre en handling i fremtiden. Harré siger i forlængelse af citatet ovenfor, at når vi henviser til en handling, vi har gjort, medfører det et moralsk ansvar, og når vi henviser til at gøre en handling i fremtiden, så forpligter det. På baggrund af dette, kunne man så spørge om, det viser et skred i måden hvorpå vi erkender vor egen eksistens? Førhen tænkte vi, hvilket var bevis på vor væren i verden, men når vi så i dag, gør os moralsk ansvarlige ved at henlede til en handling i fortiden, eller når vi så forpligter os ved at henlede til en fremtidig handling, som vi har tænkt os at gøre, er det da ikke en måde at bevise vor eksistens? Vi handler jo nærmest i et væk, vi giver i hvert fald udtryk for, at vi stort set altid er handlende i forhold til større eller mindre projekter, for hvis vi ikke hele tiden er i gang med noget, ja, så bliver vi sat af i farten.

Jeg kan ikke lade være med at tænke, at der i moderniteten faktisk viser sig en diskontinuitet eller diskrepans i både samfundets og menneskets biografi, som en konsekvens af forandringshastigheden, som siges at være en del af nutiden; at biografien der i en grad bruges som fundament for videre identitetsskabelse er blevet sløret i takt med at udviklingens tempo syntes at stige. Men igen kunne man jo spørge om denne forandringens tempo faktisk er anderledes end i

andre tider? Mon ikke tilfældet nærmere er, at der ligger en legitimeringskrise og diskontinuitet indeholdt i de perioder hvor der opfattes at være større forandringer undervejs, fordi `meningen` med tingene, når vi gennemlever krisesituationer oftest er fraværende. Ad denne vej, mener jeg man kan argumentere for, at vi lige nu er i en proces, hvor vi søger at tilpasse vores opfattelse af meningen med tingene med den nuværende situation, og hvis dette så ikke lader sig gøre, vil vi helt naturligt søge en ny mening som er adækvat med vores erfaring og erkendelse af verden. Og når vi ser på krisesituationen har vi jo lært, at dette er en proces med flere stadier der alle skal bearbejdes og gennemleves før, vi kan komme ud på den anden side med psyken i god behold og troen på at livet går videre.

Jeg tænker på om dette måske kan være en af grundene til at vi har de mange fine bud som bejlende til beskrivelse og navngivning af det nuværende samfund.

Videnssamfundet som begreb

Moderniteten og samfundet som videnssamfund

Som nævnt i indledningen at der er mange gode bud på hvordan vi kan omtale og definere det nuværende samfund. Og lad os lige starte med at slå fast: ”At kalde det nuværende danske samfund et videnssamfund er (...) næppe helt misvisende”(Wackerhausen, 2008). Sådan skriver Steen Wackerhausen(fremover omtalt SW) i sin artikel ”Videnssamfundet og dets fordringer”, der er at finde i samme nummer af Slagmark, hvor vi også finder PL’s artikel. Som man nok kan aflede af det foregående i opgaven, må jeg her tilkendegive at være enig. For jeg synes at se en masse faktorer, der i en vekselvirkning mellem menneske og samfund legitimerer, at vi godt kan tale om det nuværende samfund som et videnssamfund.

SW uddyber og begrundet citatet ovenfor, ved de tendenser der viser sig, samt de fordringer det nuværende samfund medfører af omstændigheder og krav omkring vidensproduktion, forandringshastighed, globalisering og den måde hvorpå mange af de traditioner vi kender efterhånden nu synes at høre en anden tid til.

Langt hen ad vejen er jeg enig med wikipedia’s og dermed PL’s bekrivelse og definition af hvad bevægelsen fra industrisamfund til videnssamfund indeholder og medfører, men jeg synes vi bliver nødt til at inddrage og afprøve andre forståelser, eksempelvis:

”Når viden produceres alle steder og diskuteres af alle, er viden og vidensspørgsmål, så som om viden er gyldig, brugbar, værdifuld o.s.v., ikke længere en isoleret aktivitet. Vidensdebatter er blevet hvermandseje. Når mange samfundsinstitutioner laver forskning og dermed arbejder videnskabeligt med viden, og når videnskaben bedst kan beskrives som en række vidensnetværk, hvor viden konstant forhandles og koordineres, er videnskab ikke længere forbeholdt en enkelt privilegeret institution”(Langergaard, L. L., Rasmussen, S. B. & Sørensen, Asger, 2006: 50). Dette synes jeg er et ret godt eksempel på hvordan vi kan beskrive og tale om det nuværende samfund, sådan som jeg tror mange opfatter det, uden at det herved skulle fremstå som nogen større fadæse at iklæde det en hat med navnet ’Videnssamfund’. Men med en sådan relativistisk tilgang kan man jo så med vanetænkningen ved sin side uden problemer stille sig tvivlende og skeptisk omkring kvaliteten af den viden der uarbejdes og gøres tilgængelig via disse fagre nye metoder. Og vi kan vel heller ikke undgå at spørge til hvilken slags viden, det er vi taler om, når ordet ’videnssamfund’ bruges om det nuværende, for der findes jo da mangan slags viden, og som vi tidligere er blevet gjort bekendt med; har vidensbegrebet en stor bredde i betydningen. Vi ved jo eksempelvis, at viden findes i en praktisk-, handlende- eller etisk forstand, Og hvad med den tavse viden?

Som nævnt i indledningen er det ofte fra politikere og virksomheder, vi hører ordene ’videnssamfund’, ’innovation’, ’fleksibilitet’ etc., og så er det jeg tænker om, ikke det er nærliggende at spørge til, at der måske kunne ligge en strategisk instrumentel dagsorden bag dette, eller er det bare tomme floskler som klinger godt?

PL’s undersøgelse viser jo, at der omkring disse ord eller begreber ikke er meget hold i virkeligheden, når vi organiserer os og indgår i institutionelle sammenhænge.

Skønt de klinger godt, mener jeg ikke, det er tomme floskler, og jeg vil påstå, at der faktisk ligger en instrumental strategi bag disse ord ved, at de ikke så meget prøver at beskrive det nuværende, men beskriver nogle mål for samfundet, eller nogle forestillinger og antagelser omkring målene for fremtiden, der skal opnås for at kunne skabe et fundament for samfundets videre virke, da omverden og hermed også potentielle konkurrenter, jo nærmest pludseligt er rykket ind i vor baghave. At kalde det omsorg er nok at gå for vidt, men når vi taler om, eller må lægge øren til, hvordan der i beskrivelsen af videnssamfundet - eller nutiden - ofte inddrages ordene ’innovation’ og ’fleksibilitet’, tror jeg, det på mange måder er et reelt ønske om, at vi opnår eller skaber forståelse for, at disse er egenskaber der forestilles at kunne tilvejebringe succes i en tilsyneladende

kompleks fremtid, hvor der over kort tid er mange nye og endnu ukendte problemstillinger, som vi altså alligevel godt kan forberede os på, at skulle forholde os til.

Som afslutning på dette afsnit, og som oplæg til det næste, vil jeg lige vende blikket tilbage til den af SHK fremførte teori om flertydigheden eller bredden i vidensbegrebet, og den omfattende pris der heraf følger, at vi ”kommer til at se viden overalt”, hvilket jeg synes, er et vigtigt synspunkt som er værd at forholde sig til. Ikke at jeg vil gå så meget ind i det her, men man kunne nok stille spørgsmålstejn ved kvaliteten af den viden vi møder i det daglige hvor vi ikke selv har været opsøgende.

Ordet og erkendelsen

I dette afsnit vil jeg kikke lidt nærmere på ordets betydning og i denne sammenhæng er det jo selvfølgelig ordet ’videnssamfund’, der her er emne for undersøgelse. Tidligere har jeg været inde på vidensbegrebets *bredde*, hvilket vi nu skal se lidt nærmere på, og til at hjælpe mig med dette vil jeg tage fat på nogle teorier af K. E. Løgstrup, da jeg synes, de betragtninger og erkendelser han har gjort sig omkring sproget og ordets vidde og prægnans, er værd at have med i overvejselsen, når vi diskuterer og prøver at identificere det nuværende samfund som videnssamfund. Vi lægger ud med et længere citat:

”Ordets betydningsvidde er for stor til, at betydningen kan bestå i at vække en forestilling.

Forestillingerne udgør ikke ordets betydning, den består i den komplicerede fortrolighedsgang.

Først fra den ved vi, at forestillingerne er forestillinger om, hvad ordet i givet fald kan bruges til at betegne. Størst er verbets betydning, det er derfor længst fra at vække en forestilling. Men ikke engang navnets betydning består i det. Skønt man snarere kunne tænke sig, at navnene på døde ting og levende væsener, organiske og uorganiske, natur- og kulturforekomster består i at vække forestillinger om navnenes designata. Men selv navnet forener i sig en mangfoldighed af fortrolighedsgange til tingene, og ingen af adgangene har forrang. Navnet står nemlig ikke for en ting, men for en slags ting, og til slagsen har vi en kompliceret fortrolighedsgang. Fordi navnene betyder en slags ting, indgår i deres betydninger både vor adgang til dem og vor adgang til andre slags ting, som de står i sammenhæng med”(Løgstrup, 1976: 24).

I forlængelse af dette citat er det også min påstand, at der i videns(samfunds)begrebet findes en større bredde og rummelighed end i f.eks. landbrugs(samfunds)begrebet, som gør det langt sværere

at tale om og opnå en ens forståelse af, fordi der med denne rummelighed uundgåeligt medfølger eller allerede forefindes en kompleksitet, som ikke er så lige til at håndtere. Og jeg mener også, at vi endnu ikke er færdige med at gøre os forestillinger om forestillingerne af hvad ordet kan bruges til. Løgstrup skriver at ordets betydning består i en kompliceret fortrolighedsgang, dette synes jeg PL mangler at tage med i sine overvejelser før, hun helt afskriver videnssamfundet. For ordene dumper jo ikke bare ned fra himmelen, og betydningen er ikke givet på forhånd, den skabes, og består langt hen ad vejen ved vor fortrolighedsgang med dem, jf. eksemplet med piben.

PL skriver, at den vestlige grammatiske struktur tillader muligheden af en objektrelation. Hvis vi så samtidigt holder for øje, hvordan hun med en bestemt definition konkluderer at vi ikke lever i et videnssamfund, fordi bevægelsen fra noget til noget andet, er fraværende. Med denne logik og hendes egen erkendelse og erfaring, viser det sig at vi stadig i høj grad er prægede af hierarkiske organisationstrukturer, rutinepræget arbejde og klassebestemte identitetsformer, men ville man så ikke med objektrelationen kunne konkludere, at vi stadig er et industrisamfund? Det giver jo da ikke megen mening, som andet end en logisk grammatisk form. Lad os lige hive fat i Løgstrup igen, så vi kan komme til afklaring omkring dette.

”Hvad ordet står for er ikke sagforhold, relationer eller kendsgerninger, der forefindes, men hvad ordet står for er, hvad det kommer an på i en given situation”(Løgstrup, 1976: 31). Ville man hermed kunne kalde det nuværende samfund et industrisamfund?, nej, for det giver ikke mening i situationen som den er nu, skønt vi jo da nok er mindre fleksible og individualiserede, end hvad vi går og bilder os ind. Altså mener jeg, der via sproget som erkendelse er andre forhold på spil end kun objektrelationen, såsom at ordenes betydning er hvad det kommer an på i en given situation, og at disse betydninger skabes hen ad vejen i kraft af den fortrolighedsgang som følger med brugen af ordene. Ligeledes har ordene altså en bredde, og i forhold til vores overordnede emne, synes jeg det lader sig afsløre ved, at vi både kan tale om videnssamfundet ud fra PL's definition og beskrivelse, men at vi også kan tale om det som et samfund med stor fokus på viden og vidensbegrebet i al dets vidde og prægnans.

Her til sidst vil jeg lige bringe et afsluttende citat som, jeg på mange måder synes ret præcist opsummerer, hvorfor vi taler om videnssamfundet som sådan, selvom fleksibiliteten, innovationen og individualiseringen ikke synes at være slået igennem.

”Spørgsmålet om, hvorfor ordet og begrebet viden er kommet til at stå i centrum for samfundsudviklingen gennem de seneste årtier, hører sammen med, at produktionen bliver stadig mere `vidensintensiv`. Gennem de første år af 1970`erne indtræffer samtidig nogle grundlæggende forandringer, der kan anskues som startpunkter for processer, som stadigvæk er i gang”(Gustavsson, 2000: 23).

Perspektivering

Refleksionerne i dette afsnit er i høj grad gjort på baggrund af Svend Brinkmanns bog ”Identitet – Udfordringer i forbrugersamfundet”(2008), samt emner omkring identiteten, vi møder i diverse medier. Jeg synes Svend Brinkmann klogeligt bruger ordet `udfordringer` fremfor `problematikker` i titlen på sin bog. `Problematik` vil jeg påstå, giver anledning til flere negative associationer modsat `udfordringer` som klinger mere neutralt. Men det lyder for mig også meget akademisk og retorisk, på samme måde som når vi hører politikerne fremsige, at vi i disse økonomiske krisetider, står overfor nogle udfordringer og altså ikke problematikker. Men ikke mere om det her.

For jeg er langt hen ad vejen enig med Brinkmann, at identiteten på både individniveau og i institutionelle sammenhænge fx. familien, og generelt det at have en dansk identitet står overfor nogle udfordringer. Men udfordringer kan med de rette kompetencer og værktøjer løses, som vi hører fra ikke så få sociologer, psykologer, erhvervsfolk og ledelseskonsulenter.

De fleste er nok efterhånden bekendte med debatten omkring, hvad det vil sige at have en dansk identitet, og det lader til at være en ubønhørlig størrelse at tøjle. For er det at have en dansk identitet defineret ved spisningen af flæskesteg og risengrød, og at vi lader til at være et venligt og hjælpsomt folkefærd, men som samtidigt synes meget reserverede og svære at komme ind på, som man kan erfare det i tv-nyhederne, når journalisterne spørger tilfældige turister til deres tanker omkring det danske folk? Nej, formoder jeg, de fleste vil hævde. Men jeg synes, dette beviser Erik Eriksons teori omkring at identiteten først bliver et problem (eller en udfordring), når vi prøver at italesætte eller definere, hvad det er at have en identitet.

Ligeledes står familien som institution og de førhen så rigide kønsroller overfor en omvæltning. Kvinden er det nye stærke køn og kan ene og alene holde styr på familien med to børn – vel at mærke uden en mand - og i samme ombæring have en succesfuld karriere kørende for sig.

Hermed, hører vi, at mandens identitet som kønsrolle er i krise, og her lader det faktisk til, at det i langt højere grad netop er ordet 'krise' der inddrages i denne sammenhæng og ikke 'udfordring'. Ungdommen er ikke længere forbeholdt de unge, som opfordres til skyndsomt at tage en uddannelse, at blive voksne og tage ansvar, hvor den angivelige voksne mand nu ses at bære at skovmandsskjorte, Converse snickers og hylde det lokale eller nationale fodboldhold som helte, til nærmest ind i deres tresindstyvende år. Dette synes jeg bevidner, at især manden som kønsrollemodel er i en form for identitetskrise.

Konklusion

Som nævnt i indledningen har jeg undervejs i udarbejdningen af undersøgelsen her ændret ved mit oprindelige udgangspunkt. Min oprindelige idé var at arbejde ud fra Erik Eriksons teori omkring identiteten som fænomen: "When functioning well, identity can be taken for granted; when absent, it appears as a complex achievement"(Kroger, 2004). Men her ved vejs ende, seende tilbage, vil jeg tillade mig at betegne undersøgelsen som et filosofisk projekt, der arbejder med hvorledes vi som mennesker erkender virkeligheden og os selv som individer med en identitet.

Jeg har i opgaven kort redegjort for hvordan menneskets erkendelsesperspektiv, gennem flere hundrede år, har ændret sig fra at være deocentrisk til den dag i dag at være polycentrisk. Videre har jeg præsenteret og refereret artiklen "Videnssamfundet - en illusion" hvorefter jeg med denne som udgangspunkt har undersøgt og diskuteret forskellige perspektiver og teorier omkring samfund, erkendelse, sprog, individualitet og identitet.

Undersøgelsen her er yderligere en belysning af den i artiklen anvendte logik og metode, samt diskussion over udvalgt teori, anvendt som belæg og hjemmel for nogle af de fremførte påstande, som jeg finder problematiske, når vi søger at beskrive og erkende virkeligheden. Min konklusion er her, at videnssamfundet langt hen ad vejen er en konstruktion og i denne sammenhæng, mener jeg, at PL's tilgang er så reduktionistisk, at jeg finder den svært forenelig til anvendelse i praksis.

Videre belyser og diskuterer jeg hvordan, jeg mener, at videnssamfundet i al dets konstruktion er en realitet på den måde, at det er en igangværende proces af forandring, hvor man kan bruge det reflektive individ som analogi for den nuværende bevægelse eller forandring i samfundet.

Næst efter i afsnittet ”Videnssamfundet som begreb” fremfører og diskuterer jeg nogle bud på, hvorfor vi taler om videnssamfundet som sådan, og jeg argumenterer for, hvorfor det kan legitimeres at tale om det nuværende samfund som videnssamfund.

Her er konklusionen, at det giver ganske god mening, at vi taler om det nuværende samfund som et videnssamfund bl.a. fordi der i ordene både findes en vidde og en prægnans, og så fordi jeg mener, vi stadig er i en proces, hvor videnssamfundet endnu ikke har rodfæstet sig helt som idé og fænomen.

Anvendt litteratur

- Bourdieu, Pierre (1994): *Af praktiske grunde - Omkring teorien om menneskelig handlen*. Hans Reitzels Forlag A/S, København 1997. 2. oplag 2001
- Brinkmann, Svend (2008): *Identitet: Udfordringer i forbrugersamfundet*. Århus N: Forlaget Klim, 2009.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernitet og selvidentitet – Selvet og samfundet under senmoderniteten*. Dansk udgave: København: Hans Reitzels Forlag A/S, 1996. 5. oplag 2000.
- Gustavsson, Bernt (2000): *Vidensfilosofi*. Århus N: Forlaget Klim, 2003.
- Hoover, Kenneth (2004): *The future of identity : centennial reflections on the legacy of Erik Erikson / edited by Kenneth Hoover*. Published in the United States of America. Copyright © 2004 by Lexington Books
- Klausen, S. H. (2008): *På sporet af videnssamfundet*. I: Slagmark - tidsskrift for idéhistorie. Nr. 52, Videnssamfundet.
- Langergaard, L. L., Rasmussen, S. B. & Sørensen, Asger (2006): *Viden, videnskab og virkelighed*. Frederiksberg C: Forlaget Samfundlitteratur.
- Lauritzen, Pia (2008): *Videnssamfundet - en illusion*. I: Slagmark - tidsskrift for idéhistorie. Nr 52, Videnssamfundet.
- Løgstrup, K. E. (1976): *Vidde og prægnans - Sprogfilosofiske betragtninger*. Metafysik 1. Copenhagen: Nordisk Forlag A.S., 1995.
- Qvortrup, Lars (2006): *Det hyperkomplekse samfund*. 2. udgave, 5. oplag. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København.
- Wackerhausen, Steen (2008): *Videnssamfundet og dets fordringer*. I: Slagmark – tidsskrift for idéhistorie. Nr. 52, Videnssamfundet.